

A kristálytiszta gondolkodásért

– beszélgetés Kertész András professzorral –

Prof. Dr. Kertész András nyelvész, akadémikus 1981-ben szerzett tanári diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetem angol–német szakán, ezt követően tanársegédként helyezkedett el az egyetem Német Nyelv és Irodalom Tanszékén. 1996-tól egyetemi tanár. 2002-től a DE Nyelvtudományi Doktori Iskolájának a vezetője. 2001-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 2010-től rendes tagja. 2008-tól az MTA Nyelvtudományi Bizottságának elnöke. Kutatási területe az elméleti és német nyelvészet, valamint a tudományelmélet.

EÉ: – Professzor Úr! A Magyar Germanisták Társasága, neves szakemberek az elmúlt esztendőben Önnek ítélték oda a Pro Germanistica Hungarica Díjat, amit azzal indokoltak, hogy az előző években Ön mutatott fel a legtöbbet a magyar germanisztika fejlesztése érdekében. Mit tud tenni egy magyar tudós egy idegen nyelv nyelvészetének fejlődéséért?

– A díj tudomány- és oktatásszervező tevékenységemet is elismerte, de talán elősorban annak a sajátos szemléletnek szólt, amely a tudományos kutatómunkámat jellemzi. Az én germanisztikai szemléletem vezérelve az, hogy a nyelvészet műveléséhez a nyelvelméleti reflektáltság mellett tudományelméleti reflektáltságra is szükség van. A nyelvelméleti reflektáltság azt jelenti, hogy a jelenlegi nyelvtudomány fő vonu-

latával összhangban az összes emberi nyelvre érvényesnek tekintett elméleteket alkalmazunk a német nyelvi adatokra csakúgy, mint más nyelvek adataira. Ily módon a német nyelvi szabályokat általános törvényszerűségekből vezetjük le. A tudományelméleti reflektáltságon pedig azt értem, hogy a nyelvészeti elméletalkotás alapjaira is rá kell kérdezni ahhoz, hogy pl. a német nyelv vagy általában az emberi nyelv működését megérthessük.

EÉ: – Akadémiai székfoglalójában arra a következtetésre jutott, hogy az elméleti nyelvészet jelenlegi tudomány módszertana nem minden tekintetben alkalmas feladatának ellátására, ezért új tudomány módszertanra van szükség. Van még új a nap alatt az Ön kutatási területén?

– Természetesen van új a nap alatt az én szűkebb kutatási területemen is. Az elméleti nyelvészet napjainkban jelentős átalakuláson megy át. Az elmúlt ötven évben a hangsúly a nyelvészeti elméletek technikai apparátusának finomításán volt, elhanyagolva az adatfeldolgozást. Ugyanakkor az utóbbi évek igen heves nyelvészeti vitái felszínre hozták e személet hiányosságait, és világos törekvés kezd kibontakozni arra, hogy egymástól na-

gyon eltérő adattípusok feltárása és egymással való összekapcsolása kerüljön az elméletalkotás fókuszába. Azonban a különböző adattípusok kombinációjának problémáját a jelenlegi elméleti nyelvészet nem tudja kellő hatékonysággal kezelni. Rákosi Csilla kolléganőmmel ezért döntöttünk úgy, hogy kidolgozzuk az elméleti nyelvészet radikálisan új, adatorientált tudomány módszertanát. Ezt az új felfogást nemrég az egyik legrangosabb nemzetközi kiadványon, a Cambridge University Pressnél megjelent könyvünkben tettük közzé, melynek máris komoly nemzetközi visszhangja van.

EÉ: – Egyébként mennyire aktív a nyelvészettársadalom, mennyire reagálnak egymás publikációira, és mennyire előrevivők ezek a megnyilvánulások?

– A tisztán szakmai viták előrevihetők a nyelvtudományt, de azt is tudjuk, hogy az olykor igen vehemens támadásokban közrejátszanak az egyéni és csoportérdekek is. Azok a nyelvészek, akik komoly fórumokon eredeti gondolatokat publikálnak, kapnak „hideget-meleget”.

EÉ: – Hisz Ön a folytonos és folyamatos fejlődésben?

– A huszadik század első felében domináns volt a tudományról való gondolkodásban az ún. analitikus tudományelmélet, mely úgy vélte, hogy a tudomány fejlődése alapvetően kumulatív. Ezt azt jelenti, hogy az újabb ismeretek kiegészítik a korábbiakat, azokra ráépülnek, így tudásunk folyamatosan gyarapszik, összegződik. Az 1960-as évek elején jelent meg Thomas Kuhn tudománytörténelem és filozófia nagyhatású könyve. Ebben azt fogalmazta meg, hogy a tudomány fejlődése nem kumulatív, hanem olyan tudományos forradalmak viszik előre a tudományt, amelyek egyfelől lebontják a meglévő paradigmákat, másfelől azokkal össze nem mérhető, új megismerési mintákat hoznak létre. Az én álláspontom e két felfogás mind egyikétől különbözik. A nyelvészeti elméletalkotásra vonatkozó vizsgálataim arra az

eredményre vezettek, hogy a fejlődés a korábbi ismeretek visszamenőleges, ciklikus és prizmatikus újraértékelésének folyamata, vagyis, hogy a nyelvtudományban az új ismeretek nem a semmiből születnek, de nem is a korábbiak lineáris és folyamatos folytatásaként jönnek létre. Sokkal inkább arról van szó, hogy újra és újra visszatérünk valamely korábbi ismerethez, de nem annak változatlan formájában, hanem többszörösen újraértékelve. Az újraértékelési ciklusokban az ismereteket más és más fogalmak, módszerek, kritériumok, problémák, háttérfeltételek „prizmáján” keresztül szemlélve módosítjuk, egészítjük ki vagy vetjük el.

EÉ: – Azt nyilatkozta az egyik televíziós csatornának, hogy Magyarországon és itt az egyetemen is előtérben kell maradniuk a nemzetközi szinten is kiváló visszhangot kiváltó alap kutatásoknak, ugyanakkor fontos, hogy ezeknek látható, mérhető, alkalmazott eredménye is legyen. Hogyan felelnek meg ezeknek az elvárásoknak az Ön kutatásai?

– A tudományos fejlődés motorja az alap kutatás, e nélkül nincs alkalmazott kutatás. Eredményessége a gyakorlatban azonban előre nem kiszámítható. Ha az alap kutatásokat visszaszorítjuk, a tudomány fejlődésének ártunk vele. A helyes irány az, hogy be kell fektetni az alap kutatásokba, miközben a társadalom kitermeli azokat a feltételeket, amelyek egyes alap kutatási eredmények gyakorlati alkalmazásait lehetővé teszik. Ehhez sokszor évek, évtizedek kellene. Hibásnak tartom azt az általánosan elterjedt nézetet, hogy a humán tudományoknak nincs közvetlen gyakorlati haszna. Számos konkrét példával tudnám ezt cáfolni, de csak kettőt említek itt. Az egyik, hogy két évtizeddel ezelőtt megjelent német nyelvészeti könyvemben bemutatott problémamegoldó heurisz-

tikák egészen meglepő számítógépes alkalmazására bukkantam mintegy tíz évvel később. A másik példa, hogy kollégáimmal egy EU-s projektben azokat a nyelvi eszközöket tártuk fel, amelyek révén a kommunikáló felek érdemben befolyásolhatják a társadalmat érintő döntéseket. Ez elsősorban alap kutatás jellegű vizsgálódás volt, de eredményét fel lehet használni akár a gazdasági, akár a politikai döntéshozatalban.

EÉ: – A kutatásai és a számos közéleti tevékenysége mellett a tanításból is kiveszi a részét. Tudásából mit szeretne átadni tanítványainak, a jövő nemzedékének?

– A hallgatókat a nyelvészet révén elsősorban a kristálytisza, reflektált, problémamegoldó gondolkodásra szeretném nevelni. Megpróbálom kialakítani bennük az igényt a világos fogalomhasználatra, a logikus következtetési készség elsajátítására, az elvont fogalmakkal való bánásra, a gondolkodás fegyverzettségére és szigorára. Vé-

leményem szerint ezek nagyon fontos feltételei annak, hogy egy hallgató megkísérelhessen megérteni valamit az őt körülvevő világ mélyebb összefüggéseiből, például a nyelvek működése mögött meghúzódó törvényszerűségekből.

EÉ: – Munkája során honnan tájékozódik, könyvtárakban, szakkönyvekből, vagy az online csatornákat is használja? Mi a módszere?

– Az én szakterületemen az élvonalbeli szakfolyóiratokban megjelenő publikációk túlnyomórészt hozzáférhetőek elektronikusan itt, az Egyetemi Könyvtárban. A maradékot pedig könyvtárközi kölcsönzés útján általában néhány nap leforgása alatt meg tudom kapni. Más a helyzet a könyvekkel. Magyarországon borzasztóan drágák a papír alapú, de az e-könyvek is, így rá vagyok szorulva a külföldi könyvtári kutatómunkára.

EÉ: – A mindennapokban elvont, elméleti kérdésekkel foglalkozik. Van-e olyan tevékenység az életében, ami ezeket feloldja, kikapcsolja?

– Családcentrikus ember vagyok, a feleségem és a két gyermekem a szemem fényei. Ez az a közeg, amely erőt ad az embernek ahhoz, hogy az élet nehezebbik részében megállja a helyét. Nagyon szeretek sportolni is, rendszeresen futok és úszom, ha tehetem, mindennap. Nyilvánvaló, hogy a jó fizikai közérzet az alkotómunkámra is serkentőleg hat. A magányos sportokat azért is szeretem, mert az a napi 1-1,5 óra magány kiválóan alkalmas arra, hogy zavartalanul végiggondoljam azokat a problémákat, amelyek foglalkoztatnak. Mindemellett fel tudok oldódni abban, amit szépnek találok, egy szép gondolatmenetben csakúgy, mint például a táj vagy a zene vagy az irodalom szépségében.

Szegedi Magdolna

